

Úvodník:

DOPIS DO POHÁDKOVÉHO SVĚTA MOJMÍRA TRÁVNÍČKA

Milý pane Trávníčku,

v posledním čísle Textů (č.8) jsem si s chutí přečetl Váš příspěvek *Chvála pohádky*. Myslím, že si tento žánr alespoň krapet Vaší (a nejen Vaší) pozornosti skutečně zaslouží. I když jej považuji zřejmě stejně jako Vy za svým způsobem nenahraditelný při formování osobnosti každého jedince a jeho morální odpovědnosti, nemohu souhlasit s Vaším vývodem, že „utíkáme před pohádkami ne proto, že jsme vyspělí, nýbrž zbabělí“ apod. Jak snadné by to bylo, kdybychom mohli vždy říci: „Bylo nebylo,“ ...

Pohádkový svět „dobra a zla“ učí člověka odpovědnosti na velmi zjednodušujícím schématu. A má v tom bezpochyby svou nezastupitelnou úlohu! Obávám se však, že postupně odkládáme pohádky ne proto, že bychom se báli podívat se Pravdě do očí, ale že zjišťujeme, jak nesnadné je určit: zde je Pravda, zde je Dobro a tady Rozum. Natožpak říci: Pravda zvítězí! Není to otázka lhostejnosti ke hledání, zbabělosti ani hrdopyšství, ale naopak výraz odhodlání a přijetí odpovědnosti daleko obtížnější. Pohádka je jedním z nejpůvabnějších lidských konstruktů (byť „jenom“ lidských!), je však vytvářena z perspektivy bytosti, která vlastní svůj Jazyk, kterým popisuje Svět.

A právě ve chvíli, kdy pochopíme, že naše existence je utkána z nekonečné škály vyprávění, nahodilostí, ironie a času, nastupuje svou roli *román*, ono území bez Pána Pravdy. Ve světě Cervantese, Rabelaise, Brocha či Musila nás čeká obtížný úkol. Vyrovnat se s touhou po vlastnictví Pravdy a moci nad Skutečností a přijmout relativitu věcí lidských, zbavenou snů o univerzální lidské přirozenosti.

To však neznamená, že bychom jeden z lidských příběhů měli vyhostit do končin zapomnění a občas si nepřipomenout svět pohádek Oscara Wilda, Němcové či Jana Wericha...

S pozdravem

Jiří Hrabal

Obsah:

úvodník

Jiří Hrabal: Dopis do pohádkového světa
Mojmíra Trávníčka___2

manifesty

Alexandr Romadanov: Manifest
kybervíry___4_5

poezie

Ivo Harák: Mrtvé fetiše; Zastavení v
zástávárně; Vyznání___6_7

Nina Gorlandová: Veliký půst ___13

próza

Áron Tamási: Ábel v divočině ___8_12

Jan Rous: Klenov___14_15

Helena Mičkalová: Mory___25_27

rozhovory

Rozhovor s D. Davidsonem
(2.část)___28_31

recenze

Jana Pátková: Osamocení člověk v
krajině slov___16_17

Mojmír Trávníček: Chvála literární
teorie___12_14

Jiří Hrabal: Narcistická
společnost___19_21

Jiří Tichý: Óda na Vojtu___22_24

Napsali o TEXTECH

„Texty, žijící nespotečnými životy lidí, kteří
je slyší: to je prvopočáteční exegem textů,
nazývaných pak národní literatura a vykláda-
ným posléze na školách a univerzitách.

Lévinas: Etika a nekonečno (str. 51)

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267

756 24

tel. (0657) 643567

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344

Vsetín 755 01

tel. (0657) 4461

e-mail: rene.kocik@ff.cuni.cz

MANIFEST KYBERVÍRY

ALEXANDR ROMADANOV

Bůh je všudypřítomný, jenom na některých místech méně a na jiných více. Existují svatá místa i svatá města, hovoříme o Bohem vyvoleném národu, o prorocích i o lidech s „Božím znamením“, které nazýváme „génii“. Čím je ale definováno místo boží přítomnosti?

Lidem je vlastní snaha o přiblížení se k bohu. Projevuje se různými způsoby, Bůh ukazuje lidem cestu, po které by měli kráčet. V různých stádiích vývoje civilizace se lidé klaní zvířatům, slunci a jiným nebeským tělesům, dřevěným i kovovým modlám, a nakonec, bohu na nebesích. Každá epocha civilizace je poznamenána odlišnými znameními: ochočením a domestikováním zvířat, rozvinutím astronomie a řemesel nebo, jako naše doba, ovládnutím kosmu člověkem.

Vezměme si jako příklad křesťanství: Člověk-Bůh je vzat na nebesa. Tímto aktem samotným pošle Bůh mnohé národy na cestu dlouhou bezmála dva tisíce let. Jistě ne náhodou došlo k vypuštění první kosmické lodě v zemi tradičního křesťanství, a ne tam, například, kde se lidé klaní bohu existujícímu v podobě lotosového květu.

Když lidé dosáhnou bohem stanovené hranice, přichází k změně orientace. Odtud je patrná mystická svázanost mezi objevem teorie kosmických korábů v Rusku, v ortodoxní křesťanské zemi, a mezi katastrofální vírou v ní. Je jisté, že ne Ciolkoskij, ale bolševická strana nese vinu za totální vyhubení pravoslavy. Nás ale zajímají především skryté příčiny, nezávislé na vůli okolních lidí.

Co se děje nyní? Sotva lze nazvat náhodou to, co proběhlo v druhé polovině 70. let mezi dvěma, na první pohled nesouvisejícími jevy: rychlý rozvoj kosmického programu a začátek revoluce v počítačové technice. Zdálo se, že bouřlivý rozvoj počítačů zjednoduší realizaci kosmických letů a zabezpečí rychlé ovládnutí kosmu. Ale to se nestalo: to, co se koncem šedesátých let zdálo být otázkou desetiletí, například přistání člověka na Marsu, je i na konci 90. let vzdalující se perspektivou budoucnosti. Mezi prvním letem člověka do kosmu a jeho přistáním na Měsíci uběhlo méně než desetiletí, ale mezi vypuštěním

umělých těles k Měsíci a k Marsu uběhlo více než čtvrt století!

V současném světě najednou probíhá změna Bohem vytýčené cesty. Toto lze tvrdit nejenom z pozice teoretických úvah, ale i na základě analýzy rozvoje civilizace. Revoluce v počítačové technice a v technikách kódování přivedla na svět WWW – „všudypřítomnou všeobjímající pavučinu“. Důležitou roli zde sehrály i kosmické sondy (těžko říci, zda byly více konstruovány rakety pro počítače, nebo počítače pro rakety).

O čem svědčí tyto změny? V 90. letech 20. století bůh „přesídlil“ do kyberprostoru.

Bohem naší doby se stal KYBERBŮH

Bozi starých národů byli povětšinou bohy plodnosti a bohy válek. Později se lidé začali klanět Bohu Lásky. Kyberbůh – to je Bůh Poznání. Možnosti poznání, které kyberprostor nabízí, jsou neomezené, podobné neohraničenosti tohoto prostoru. Proto lze o kyberprostoru hovořit jako o „posledním útočišti boha“, neboť, na rozdíl od kosmu, člověk do něj nemůže proniknout ve své fyzické podobě (formě).

Vydejte se na cestu ovládnutí kyberprostoru a Bůh vás obdaří svou milostí – čeká vás tam radost z poznání a zrodu (tvoření). Zanechte svou stopu v kyberprostoru a budete obdařeni věčným virtuálním životem.

A. Romadanov = Alexroma = Chromý Anděl

z ruštiny přeložil –pak–

Pozn. redakce:

Na vstup do kybersvěta se chystají i Texty.

IVO HARÁK

Mrtvé fetiše
je jaro
pod nohama
nejistá, třaslavá země

je jaro
zlehýnka zvedá vítr
dívčí sukýnky, oči a závist

psí hovínka
sebral sníh
zbývají knoflíky
uhlí, hnijící mrkev

jak pochopit slova bláta
když neumím číst věty sněhu

je jaro
a ještě žiju
chceš-li vědět tohle

nad hlavou
vzteklí, z řetězu utržení
psi oblaka

Zastavení v zastavárně

ne,
z člověka se nevyzuješ!
jak v botě *příliš* těsně
otíkáš, vyplňuješ
až není kam, a bolí to

list papíru
což může za napsané?
a proto
na popel

ale pecka
je metaforou stromu
ne jeho synekdochou

teď ještě: dohodnou se
zda katachrézí
nebo oxymoron

ne,
nevyzujíš se z člověka!
odsouzen volit každé
ráno: Mezi špinavým a čistým prádlem

občas, nevěřícně
pohlédnuv na věci
kolem na rukavice *vlastních* rukou

na flíčky spermií zaprané v prostěradlech

Vyznání

– prý: takový kritik
a píše poezii!?
a jiný zase:
dělá, že nerozumí, a zatím...
ale ty jeho básničky, to jó

a já teda
miluju tě
blbě a málo

na to
že čekáš třetí dítě

dělám, že vím, dělám
že někoho zajímám
a svět se točí kolem televize
a podle ní

a děti hledají
na jazyku svůj jazyk
vole kurvo pičo
zatímco babička
za komunistů bylo líp

a co já vím
na koho myslíš
když se ti ve spánku
zrychlí dech

nepíšu ai pro tebe
láhev bych měl, a prázdnou
moře mi chybí –

na zasněžené chodníky
dopadá první sůl

ÁBEL V DIVOČINĚ

Áron Tamási

Tento maďarský spisovatel u nás patří dosud k méně známým. Český vyšel v roce 1942 pouze román Sikulský kralevic. Tamási se narodil v roce 1897 v Sedmihradsku a jeho pohádkově laděné příběhy zavádějí čtenáře do světa svérázných maďarských horalů. Nejtypičtějším Tamásiho hrdinou je Ábel, jehož lze stručně charakterizovat jako novodobého Enšpíglu. Naše ukázka z románu Ábel v divočině je pokusem zachytit i nářečně podbarvený jazyk Tamásiho próz.

Když se už slunko sklánělo téměř k zemi, jako nějaké velikánské červené jablko, uslyšel jsem najednou venku šramot. Nato Horal trochu zaštěkal, ale hned jsem uviděl, že si s tím pospíšil, protože se ve dveřích objevil tatínek.

Táta s sebou neměl nic víc než prázdnou jezevčí mošnu přes rameno a v pravé ruce pořádnou sukovici, se kterou pořád chodil. Nejenom, že ho přetrumfla výškou, ale navíc pěkně voněla, jako by ji odřízl od nějakého voňavého stromu. Táta neříkal nic, jenom pověsil mošnu na hřebík a tu svoji šelmobijku postavil za dveřma. Já jsem přitom vsedě dál odroloval zrnka z kukuřice, ať vidí, že se činím, a ať má dobrou náladu, když už teda přišel domů.

Táta si stoupl vedle mě a vestoje začal pozorovat, jakpak tu kukuřicu drolím. Viděl jsem, že nemá kdovíjak dobrou náladu, a proto jsem ještě hbitěji začal kroutit v ruce jednu velikou palici a umínil jsem si, že ani já nebudu skákat od radosti, ale ovládnou se, jak se patří na pracujícího člověka.

„Tak jakpak se loupe kukuřice?“ zeptal se.

„Tahleta dobře, když ji někdo umí loupat,“ odpovéděl jsem.

Nato se jenom dál díval na moji práci. Poznal jsem z toho, že hledá chybu.

„No, ty to neděláš kdovíjak dobře,“ ozval se zas.

Tak na to jsem na něho vzhlídl a trochu se pousmál.

„To má být jako pochvala?“ zeptal jsem se.

„Ani né.“

„No, to je škoda, protože syn loupe přesně tak, jak ho tomu naučil tatínek.“

Po té odpovědi si táta sundal i čepici, takovou velkou beranici, která se tyčila jako věž, a pokud možno ji pořád nosil na hlavě.

„Jsi mi ty ale výlupek. A přitom takový mrňous,“ řekl.

„Jsem malý, protože sedím.“

„No tak vstaň.“

Vstanul jsem, nadmul se a opáčil:

„Nó, teď se podívejte!“

„Inu, přece jsi od té doby, co jsem nebyl doma, vyrostl,“ přiznal nakonec.

„O kolik?“

„O devět dnů.“

„Ani tatínek za den nadvakrát neporost,“ odpověděl jsem.

„Ani já, to je pravda,“ řekl a potom slabým, naříkavým hlasem dodal:

„Ale zato, když jsem já byl ve tvém věku a tatík přišel domů odněkud zdaleka, vždycky jsem se ho zeptal, jestli by nechtěl něčeho pojíst nebo se něčeho napít.“

Pochopil jsem, že tohle je teď vážná řeč, a tak jsem se rychle rozhlédl po chalupě, jestli by se nenašlo něco k snědku. Ale všude jenom bída s nouzí. Polknul jsem na prázdno a pak řekl:

„Hned si uvaříme zemáky a sníme je.“

Táta si přitáhl malou kulatou stoličku a dřepnul si na ni, aby dál pokračoval v práci místo mě.

„Inu, jestlipak tu bylo takové veliké sucho?“ zeptal se.

Pochopil jsem, že musím něco říct i o žízni.

„Ve studni je vody dost.“

„No, když je, tak běž a přines!“

Už jsem bral prázdné vědro, ale vtom jsem si vzpomněl, že jestli jemu, potom mně taky se křivdí. Před dvěma týdny jsem totiž šlápnul na hřebík a noha pod obvazem ještě pobolívala. Udělal jsem teda dva kroky, ale pak jsem naráz zasykl a vestoje si začal prohlížet pravou nohu, kterou jsem měl omotanou hadrama. Demonstrativně jsem ji nadzvedl, tak jak to dělají psi, pak jsem se podíval zpátky na tátu, mile jsem na něj mrknul a řekl:

„Kdybych měl někdy syna a kdyby ho taky bolela noha a kdybych byl v lese a vrátil se z něho domů, potom první moje starost bude, že se ho zeptám: Tak co tvoje noha, Ábelku?“

Dobře, že jsem se ozval, protože na tátovi bylo vidět, že se trochu zastyděl.

„No, snad tě od té doby pořád ještě nebolí?“ projevil zájem.

„Kdyby nebolela, pak by to bylo bobátko v peřince,“ odpověděl jsem narážeje na fáč. „Ale protože nikdy nepláče, musím si myslet, že je do tolkých cárů omotaná, protože bolí.“

Odpověď jsem považoval za rozumnou a spokojeně jsem si pokulhával ze dveří. Přešoural jsem se po zápraží až ke schodům a trochu si na nich i poskočil. Nevím proč, ale dostával jsem se do nálady, že jsem měl hlavu v oblacích. Sotva jsem

doskočil na zem, najednou jsem o něco zakopnul. V rychlosti jsem si stihnul uvědomit, že je to něco měkkého a chlupatého, a když jsem se podíval pozornějc, viděl jsem, že je to zajíc. A ne ledajaký, ale pořádný macek. Přední i zadní packy měl svázané dlouhým špagátkem, takže jsem lehko pochopil, že ho sem někdo přinesl. Takovou jsem měl z toho vypaseného ušáka radost, že jsem ho hned sebral ze země, abych ho s velkou slávou dones tatínkovi. Ale jenom jsem se sehnul, najednou mě něco napadlo. Zastavil jsem se a začal přemýšlet, kdo asi toho zajíce přinesl!? No, nikdo jiný než tatínek! A když to byl on, tak proč ho položil sem a jaké s ním měl asi úmysly, když nic neřek?

Hm... Nejdřív jsem se trochu divil, ale pak ve mně začalo klíčit podezření, že to celé má být legrace, a pro vodu mě táta poslal jenom proto, abych zajíce našel a vymýšlel si, že je to můj úlovek. Táta si chtěl prostě zažertovat, ale jestli on něco uměl, tak já jsem uměl něco jiného. Takže jsem zajíce schoval za chalupu, pak jsem pěkně navážil vodu ze studny a vykročil zpátky dovnitř.

„Pěkně se smráká,“ vstoupil jsem do sednice, jako bych zajíce nikdy v životě neviděl.

Všimnul jsem si, že tatínek ze všech sil pátrá v moji tváři, ale s ptaním nespěchal. Musel ale mít velký strach, bo sám si mohl myslet, že mezitím zajíce někdo sebral. Ale nechal jsem ho při tom, ať si mudruje, jak se mu chce. Navážil jsem vodu ještě do jedné konvy a přinesl mu ji, ať ten velký žal spláchne. Taky že ji vypil celou a promluvil až potom, co si otřel fousy:

„Jestlipak jsi dobře viděl?“

„Dobře a ještě víc než jindy.“

„Inu, proto víc, protože jsem se teď díval i na nebe.“

„A co na zem?“

„Na tu jsem se moc nedíval.“

„A pročpak ne?“

„Protože člověk zem stejně vidí, i když se na ni zrovna nedívá.“

Hned mi bylo jasné, že jsem odpovídal správně, protože táta se odmlčel a dlouze si povzdychnul.

„Pročpak vzdycháte,“ zeptal jsem se, „jako by vám utekli zajíci?“

„Kde já bych vzal zajíce?“ chytil se táta stéb-
la.

„Nahoře v lese. Copak jich tam není dost?“

„Pro oko je jich tam dost.“

„Jenže žaludek by potřeboval,“ hrál jsem si dál.

„Když potřebuje, chytí nějakého,“ řekl tatínek.

„Být v lese, taky že chytím.“

„No a doma to neumíš?“

„Doma je to svízelné.“

„Tak ho chyt svízelně.“

Nejprve jsem si mocně odkašlal a hned potom jsem dal najevo velkou odhodlanost.

„Rozkaz je rozkaz!“ houknul jsem a vykročil ke dveřím.

„Kam jdeš?“ zeptal se táta.

„Podle tatínkova rozkazu zkusím chytit zajíce.“

„A nepřeskočilo ti?“

„Možná jo,“ odpověděl jsem, „ale co když nějaký zajíc přiskáče.“

Ještě jsem si všiml, že tátovi zvlhly od radosti ze hry oči, pak jsem se nafouknul jako nějaký hrdina a vyšel ven. Chvilí jsem postával na dvoře, vykouknul jsem i na cestu za vrata a díval se na hvězdy, aby uběhl čas, jaký je potřebný při číhání na zajíce. Pak jsem tak za desť minut pěkně vytáhnul zajíce ze skrýše a nesl jsem se s ním, jako bych ulovil nejmíň tygra.

„Tak copak je tohle?“ strčil jsem tátovi pod nos vypaseného ušáka.

„To je zajíc!“ vykřiknul radostně.

„Zajíc, že jo?“

„Tak, tak, namouduši.“

Táta si hrál věru dobře, protože, pro větší jistotu, zajíce ještě ohmatával.

„Kdepak jsi ho chytil?“ ptal se s velkým údivem.

Cítil jsem, že po téhle otázce mě celého zaplavuje nějaké zvláštní teplo. Moje představivost najednou protrhнула šedé mračna skutečnosti a začaly se přede mnou objevovat podrobnosti lovu.

„Já ani nevím, kde jsem dal rozum,“ povídal jsem, „když jsem se vypravil chytit zajíce. Ale něco jako by mi přece jen šeptalo – Běž, Ábelku, bo dobrotivý Pánbůh ti zajíce opatří! Nejdřív ať opatří a potom uvěřím – říkal jsem si kacířsky a pod schodama jsem se zastavil. Podíval jsem se napravo, podíval jsem se nalevo, ale viděl jsem kdeco, jenom zajíce žádného. A jak tak stojím a úplně mě opouští naděje, najednou se podívám na nebe, no a v tom se jedna hvězda začíná na nebi nějak hnízdit a loučí se se svojimi družkami. Družky se jí ptají – Kampak chceš jít? Inu tam dolu, abych Ábelkovi ukázala zajíce – odpovídá jim hvězda a ze svého místa padá dolu, na cestu před naše vrata. No a já tam hnedka běžím, co jen stačím s tou bolavou nohou. Vykouknu za vrata a rozhlížím se po té části cesty, která vede na pole. A než bych předříkal půl otčenáše, poskakuje tam směrem

dolu zajíc. Jdu k němu a říkám mu, že se může zastavit, protože já jsem Ábel. Nato se zastavil jako ovečka a já jsem ho sebral a přinesl sem.“

Viděl jsem, že s tátou šijou všichni čerti, aby mi to slavné vyprávění přerušil, ale s otcovskou silou tomu nějak odolal. Ale přece jen se mě aspoň zeptal s šelmovským pomrkváním:

„A ten špagátek měl na sobě taky?“

„Nó!“ řekl jsem, „Možná právě proto přišel, abysme mu ho rozvázali.“

„A ne snad proto, abysme ho snědli?“

„Můžeme ho sníst i bez špagátka.“

Táta zajíce pořád důležitě prohlížel a potěžkával.

„To je opravdu pořádný macek,“ pochvaloval si, aby mě dráždil. A pak dál pokračoval:

„Ale přeci jen ho nesníme, to říkám já.“

To mě tak rozčílilo, že jsem se škaredě podřekl:

„Kozla starého, a co jiného s ním tak asi budeme dělat?“

„Považujme ho za posvátného zajíce,“ řekl táta, „a někde si ho pověsme jako svatý obrázek.“

„Za posvátného zajíce? A pročpak posvátného zajíce?“

„Proto, bo zázračné znamení obklopily jeho příchod.“

Viděl jsem, že mě teď najednou táta zmáčknu, ale přeci jsem si hned poradil. Zatvářil jsem se jako bych šel do sebe, potom jsem tiše prohodil:

„To je pravda, že jsem toho zajíce chytil pomocí zázračných znamení. Věru by to byl velký hřích, kdybysme ho snědli.“

Nato se táta opřel o stěnu a polekaně se zeptal:

„Tak co potom?“

„Udělejme to tak, že ho nesníme, ale přijme.“

„No a není to jedno?“

„Inu, není,“ odpověděl jsem, „bo například kukuřičnou kašu člověk jí, ale svatou hostii přeci přijímá.“

Nato se tatínek nechal poddat, abych si nevymyslel ještě něco lepšího a ostatně taky proto, že se začala rychle dělat tma.

„No tak běž a nabruš nůž!“ poručil.

Já od radosti zapomněl i na bolest v noze, to už jsem se neudržel a dvakrát jsem vykřiknul:

„Budeme jíst zajíce! Budeme jíst zajíce!“

přeložil Tomáš Vašut (*1971)
studuje rumunštinu, maďarštinu a ukrajinštinu
na FF UK

V E L I K Ý P Ů S T

Nina Gorlandová

V dětství jsem spala s babičkou
Potom – s mužem
Teď – s kocourem...

Dcera si poprvé hraje
S magnetem a hřebíky
Jako já s verši...

“Mami. já budu překladatelkou,
nebo služkou,
která umí německy.”

Pak se zeptala:
“Co je to informace?”
Voda v děravém vědru.

Pod keřem
dcery pochovaly motýla
navršíjí mohylku...

Děti odvázejí sběr –
Odpusť, “Lingvistiko” Schaumanova,
mé strukturní mládí!

Všichni mi říkají
že jsem podobná Cvetajevové.
Raději kdyby dali peníze.

Duch a duše nejsou muž a žena,
ani bratr a sestra
ale otec a dcera...

Půjčila jsem si od sousedů
Lžičku kakaa
na výroční dort.

Všechny mé nemoci
odešly na míting
Bojují o moc??

Z ruštiny (in: Znamja 3/94) přeložil –reé–

Narodila se ve vesnici Věrch - Jih, Permská
oblast, Rusko. Publikovala v časopisech Aurora,
Říjen, Ural, Dauvaga.

K L E N O V

Jan Rous

Zámčiska

Vypravuje se, že na „Zámčiskoch“, na Klenově, za starých časů stával zámek a v něm panstvo se služebnictvem. Kuchařka toho zámku ztratila kdysi klíče a nemohla tudíž zámek ve dveřích otevřít. Rozhněvána svým trapným postavením, zaklínula: „Bodaj by sa ten zámek zapad!“ Myslela jenom zámek ve dveřích, ale stalo se více než chtěla. Celý totiž zámek, celá budova propadla se do země, se vším, co v ní bylo a žilo. Všecky peníze a nahromaděné poklady i věžní zvonky propadly se do země. Po dlouhé době lidé na tom místě našli jeden z propadlých zvonů. Divoká sviňa jej vyryla. Zavěsili zvon na brňovský zámek, kdež při každém svém zachvění světu hlásá historii svého z hrobuvstání: „Sviňa zvon vyryla, sviňa zvon vyryla.“

Na tom místě, co sa ten zámek na Zámčisku zapad udělala se veliká jama, díra. Ta se zaplavila vodou a utvořilo se jezero, veliké a hluboké. Bývalo na Bátorce. Dnes je z něho mělký močál nepatrných rozměrů, porostlý sítím a ostřicí. Starý Ides z Růždky, který zemřel v květnu r. 1928. ve stáří 84 let, říkával, že když tam salašníci pásali ovce na Rovném Grůni, napájeli je v tom jezeře, které tehdy bylo veliké i hluboké. Chlapci hloubku jeho zkoušeli tak, že dlouhé jedlové tyče prudce vráželi do vody. Tyč se potopila, ale po delší chvíli vyplula na povrch, z čehož soudili, že tyč dna nedosáhla, jinak že by se byla do něho zabodla. Jezero prý mělo podzemní odtok, a když do té díry vstrčil těžký špalíček dřevěný, vyplul kdesi u Búšů do potoka.

V tom jezeře bývali draci. K tomu jezeru honíval pasák ovce pást. Ovce měly na krku veliké zvonce plechové, „křapáky“ jim říkali. Jednou tam od východu přišel černokněžník vykřikovat ty draky z toho jezera. Z knížek říkal. Ale ten pasák s těmi zvonci ho mýlil, tak že nemohl s těmi draky nic svést. Pravil tomu pasákovi, aby ty ovce do třetího dňa honil nekde inde, že toho litovat nebude. Pasák tak udělal. Na třetí den přihnul zase ovce k jezeru. Černokněžník

šíb! prútkem na jezero a jezera vyjel veliký drak. Hned ho „zakuznál“ (dal mu uzdu) a kázal pasákovi, aby si naň sednul. O ovce aby se nebál. Šíbnul po druh (po druhé) a z jezera vyjel druhý drak, větší jak první. Také toho zakuznal a sedl naň ho sám. Po- učil pasáka, bude-li drak zůstávat pozady, aby ho jej šíbnúl po zadku; bude-li předbí- hat, aby ho šíbnúl po předku. Nato se dali v let. Letěli pořád k východu. Dlouho letěli, až přiletěli do sídla černokněžníkov. Tam slézli. Černokněžník zabil toho menšího dra- ka, uťal mu hlavu a rozsekal ji na malé kúš- čínky. Pravil pasákovi, aby šel ty kúsky pro- dávat za značný peníz, levněji aby to nedá- val. Pasák šel, ale zdálo se mu to moc dra- hé. Prodával to o hodně levněji a brzy to poprodal. Vrátil se s penězi k černokněžní- kovi a ukázal mu, co utržil. „Začs prodal, to bude tvé,“ pravil mu černokněžník. Večer mu pak kázal lehnout na halenku. Pasák na ni odespal a když se probudil, viděl se na Zámčisku u svých ovec a peníze ležaly na hromádce uňho. Zebral halenku aji s peně- zi, ovce zajal a hnal dom. Nemohli ho po- znat, byl kolik roků pryč.

Ďáblový peníze

Nejaký člověk pošchal si v Klenově pení- ze na voly od ďábla Rokyty. – I ďáblové mají ména. Ďáblů je hromadu a Luciper je nad něma pánem. – Slíbil, že do jisté doby me je přinese oplatit. A to také udělal. Šel do Kle- nova a volal naň: „Rokyto, Rokyto!“ Ale ten se neozýval. Konečně se ozval hlas: „Co chceš?“ ale to byl jiný ďábel. „Nesu mu peníze“, povídá člověk. A ten Ďábel mu praví: „Marně ho voláš, toho už dávno není. Pleščík ho na přženských pasekách zapleš- číl. A my jeden po druhém nedědíme. Jen si zeber peníze a di domů!“

JAN ROUS

23. 8. 1869 – 19. 1. 1950

Spolu s Františkem Táborským a Jose- fem Válkem zakladatel vlativědného sbor- níku Naše Valašsko. Přeseda spolku okres- ního muzea. Působil jako kronikář obce Bys- tříčka, kde také vykonával učitelské povolání.

–pak–

OSAMOCENÝ ČLOVĚK V KRAJINĚ SLOV

“Niekedy je človek najmenej osamelý, keď je sám.”

(Identita v kríze, str. 17)

Když vstoupil do literatury Ján Johanides, mluvilo se o výrazné osobnosti, kterou vydala tzv. GENERACE 56. S odstupem času lze právem pochybovat o opodstatněnosti jednotícího názvu „generace“. Především Johanidesovy prózy dokazují nesourodost literárních východisek a existenciální zkušenosti těchto mladých absolventů bratislavské filozofické fakulty (vedle Jána Johanidese také Anton Hykisch, Jaroslava Blažková...).

Cesta, kterou Johanides urazil – od prvotiny *Súkromie* /1963/ až po knihu příznačně nazvanou *Identita v kríze* /1996/ – přesvědčuje čtenáře o tom, že autor patří k spisovatelům píšícím po celý život jednu knihu. Ostatně už jeho prvotina je poznamenána silným prožitkem existenciální nejistoty a krizí vlastní totožnosti.

„*Identita v kríze*“ představuje soubor dosud knižně nepublikovaných esejí a rozhovorů z let 1992 až 1996. Johanides je zde poprvé kompaktněji prezentován jako teoretik dějin umění a estetiky. Byl by však omyl považovat Johanidesovy teoretické úvahy za další rozměr jeho spisovatelské činnosti. Do jeho esejistiky (jak dokazuje především esej *Rembrandt a zázračné Aladinove lampy*) proniká fabulující rukopis zkušeného prozaika; jeho povídky a novely jsou zase prosyceny dominantním motivem očí, tedy pohledem teoretika dějin umění. Nemusím zřejmě připomínat, že daný přístup autorovi umožňuje přibližovat se k látce z několika zorných úhlů pohledu a pronikat až k detailu.

Z fiktivního světa téměř všech Johanidesových próz vystupuje postava osamělého člověka hledajícího blízkou osobu, jež by mu pomohla vyprostit se z vlastní samoty. Prožitek osamocení mezi lidmi a neschopnost komunikovat se staly v Johanidesových textech zdro-

jem existenciálního odcizení. Návrat k sobě samému vede tedy zákonitě, nikoli paradoxně, skrze samotou ticha. K tomuto závěru dochází nejen Johanides-prozaik, ale i Johanides-teoretik: „*Bojím sa príšerne jednej veci: že náš spisovateľ stratí pre seba svoju kocku ticha, mnohosten ticha, ktorý musí byť okolo neho, aby mohol meditovať, aby mohol problémy preberať z viacerých uhlov, aby mohol nájsť ohnisko názorov.*“ (Identita v kríze, str. 19 - 20).

Čtenáři se ovšem nemusí obávat toho, že by Ján Johanides ztratil prostor této tvůrčí samoty. Naopak můžeme věřit v Johanidesovu schopnost neustále proměňovat „mnohosten ticha“ v komunikaci se čtenářem.

Jana Pátková

CHVÁLA LITERÁRNÍ TEORIE

Psal jsem v recenzních črtách pro Texty naposled o pohádkách, předtím o překladech básní i o překladech básní i o básnickém díle, o fejetonech... Dnes mám na stole knížku nebeletristickou, dokonce teoretickou: literární vědec František Všeticka vydal v olomoucké Votobii soubor studií Podoby prózy. Titul je neutrální, ale vymezující podtitul říká natruc požadavkům komerční přitažlivosti zřetelně už na obálce: „O kompoziční výstavbě české prózy dvacátých let 20. století“. To zní skoro jako varování pro nezasvěceného bezelstného čtenáře, jako odrazující signál pro onoho legendárního „prostého čtenáře“, o němž každý ví, kdekdo s jeho existencí kalkuluje, ale nikdy ho nikdo neviděl. A který podle obecného mínění nemiluje teorii.

Všechny Všetickovy knížky o kompozici literárních děl – je jich celá řada, např. Stavby prózy, 1992; Stavba básně, 1994 – řadím ve svém soukromém třídění mezi literaturu dobrodružnou. Jde totiž vždy o dobrodružství, umožní-li či usnadní někdo poodhalit taje umělecké tvorby, dokáže-li abstrahovat z textu zákonitosti, které spoluvytvářejí jeho kouzlo a specifickou sugesci. Dobrodružství přece spočívá v ohrožení tajemstvím (nebo tajemným) a v jeho překonání. Nezkušený čte-

nář (onen pomyslný nepřítel teoretizování) by se mohl obávat, že jde o počínání riskantní, jako by dobrodružné hledání řádu tvorby ohrožovalo její tajemství. Naopak: znalost receptury přece nelikviduje chuť pokrmu. Ale nejen to: dráždivé tajemství umění i úspěšnému analytikovi uniká do hlubších a hlubších sfér a odolává sebekrutější vivisekci – je-li opravdu uměním. (A na mršinu neumění není zapotřebí nástrojů analýzy.)

Je sympatická umanutost, s jakou Fr. Všetická znovu a znovu prosazuje pozornost svému oboru; jak houževnatě zdůrazňuje význam kompoziční výstavby v celkové struktuře všech prvků vytvářejících text uměleckého díla. Jeho průzkumné práce jsou průkopnické a podstatně přispívají v propracování tohoto zanedbávaného úseku poetiky. Ve výkladech v hodinách literatury na středních školách se kompozici literárního díla věnovala zpravidla jen povrchní a okrajová pozornost, ačkoliv není pochyb, že by několik živých a názorných příkladů bylo s to vznítit větší zájem o poezii, prózu i drama, než stereotypní výklady odiózních „básnických ozdob“, které musely přetrpět generace studentů. Dobývala se zpravidla odpověď na otázku, co chtěl básník říci; méně se zaměřovala pozornost ke zkoumání toho, jak to řekl a proč. Ve Všetických kapitolách si tyto mezery školní výuky můžeme doplnit nejen prospěšně, nýbrž i zajímavě a poutavě. V rozborech kompoziční výstavby nejrůznějších žánrů (od novinového sloupku a fejetonu přes romaneta, prózu pro děti, soudničky, reportáže, povídky až po románovou epopej) se mimochodem lze něco dovědět i o tom, jak se mění smysl a význam oněch pověstných „básnických ozdob“ jejich kompozičním začleněním v textu. A autoři, o jejichž dílech se pojednává, nejsou ledacáci: B. Benešová, Čapkové, K. Horký, A. Jirásek, L. Klíma, F. Langer, R. Těsnohlídek, V. Vančura ad.

Všetická vykonal v literární teorii hodně pro utřídění a ujasnění pojmosloví svého předmětu. Každému souboru studií přededesílá obsáhlou kapitolu s výkladem odborné terminologie, kterou namnoze sám vytvořil, či vymezil. Celý jeho pře-

hledný systém si přirozeně osvojí jen odborníci, ale autor má na paměti i pohodlí méně kvalifikovaného čtenáře; i teoretický pojmoslovný výklad je obecně srozumitelný a přístupný – nepoužívá strnule vědecké hantýrky nesrozumitelné laickému čtenáři – a samy analýzy jednotlivých děl jsou při vší strohé věcnosti komponovány se zřetelem na nejširší okruh zájemců. Jsou-li často polemicky zaměřeny proti některým tradovaným názorům (jen namátkou: T. Vodička a O. Králík ve vztahu ke K. Čapkovi, Benjamin Jedlička a kompozice Koptova románu, atd.), jde už více než jen a jen o kompoziční výstavbu. Přesah do oblastí literární kritiky a historie vnáší do Všetičkových kapitol nový rozměr a rozšiřuje jejich perspektivu; i když je polemika vedena až pedanticky věcně a bez osobního zahrocení, je samosebou osvěžujícím prvkem.

Trocha teorie nikoho nezabije; a ujišťuji, že čtenář, kterého neodradí teoretické vymezení obsahu a terminologie zpočátku neznámá, potěší se stejně jako nad knihou Všetičkových fejetonů nebo nad jeho arbesovským románem.

Mojmír Trávníček

NARCISTICKÁ SPOLEČNOST

podle G. Lipovetského

Sociální filosof a brilantní esejist Gilles Lipovetsky vynikl svými výstižnými analýzami éry, která bývá nazývána jako doba postmoderní. Jeho diagnóza západoevropské společnosti sedmdesátých let by mohla být v mnohém a s úspěchem aplikována na českou společnost teprve nadcházejících dní.

Lipovetsky ohlašuje novou etapu v historii západního individualismu, hovoří o „globální sociologické mutaci“. Ve společnosti se objevují nové cíle, postoje a hodnoty. Hledá se nový směr, nové modality sociálního uspořádání. Do popředí se dostává seberealizace jedince, rozvíjení a zároveň respektování jeho zvláštností a osobitostí. Člověk začíná bořit pevná pravidla, vymykat se ustáleným zvyklostem, přestává dodržovat „závazné“ mravní imperativy. Individuální zájmy se již nadále nemají podřizovat „racionál-

ním" nárokům kolektivu. Dochází k významné expanzi soukromého prostoru na úkor velkých sociálních idejí, mizí zaujetí pro sféru politickou ve prospěch hledání vlastní identity, sebezaujetí a vyznávání hédonistických hodnot.

Socializace postavená na disciplině a univerzalitě ustupuje socializaci založené na minimálním omezování jedince. Vzniká flexibilní společnost (vyznačující se uvolněností mravů, nadměrnou informovaností, nezávaznou sexualitou), která boří veškerá tabu, odmítá idoly, rozvolňuje normy umění a kritéria pravdy. Je to doba bez manifestů a revolucí, nechce dobývat ve jménu Rozumu a Pokroku, oprostila se od vědeckého optimismu. Sama sobě se nejeví nikterak samospasitelná. Vládne v ní dojem neustálého stereotypu, „přešlapování na místě“, prázdnoty, masové lhostejnosti. Není však ani nijak apokalyptická, dokonce se vytrácí pocity existenciální úzkosti, počet sebevražd statisticky klesá. Svět je bez Boha, ale „všem je to fuk“.

Tento proces, jímž se utváří nová společnost s novými vztahy a vazbami, nazývá Lipovetsky *procesem personalizace*. Je jím odstraňováno vše transcendentní ve prospěch aktuálního, subjektivního, postrádajícího cíle a smyslu. „Procesem personalizace se individualismus mění v to, co po vzoru amerických sociologů nazývám narcismem“, píše Lipovetsky ve své *Éře prázdnoty* (Prostor 1998).

Symbolem postmoderní společnosti se tak stává bájná postava *Narcise*. Narcismus se vyznačuje přehlížením věcí veřejných, příklonem k čistě subjektivním problémům. Velmi výstižně zachytil tuto epochu ve svých filmech Woody Allen, jak uvádí Lipovetsky. Narcismus je vyprovokován psychoanalytickou inflací. Psychoanalýza se stává novým masovým étosem. Nebývale se rozmáhají různé transcendentní meditace, jóga, zen aj. Poznat sebe sama je důležitější než uzнат druhého. Hned po odhlédnutí od rozlišení na Já a Jiný se však objevuje další jinačnost: vědomí a podvědomí. Lipovetsky se domnívá, že je zřejmě třeba nějakého rozlišení, má-li docházet k socializaci. Naopak protiklad duše a těla vymizel. Tělo už

není vnímáno jako něco zavrženíhodného ani jako *res extensa*, ale jako jednota vnímajícího a vnímaného (podle Merleau-Pontyho). O tělo je pečováno s nadměrnou pozorností a úzkostlivostí o zdraví a dobrý vzhled.

Člověk svým neustálým sebeanalyzováním a sebeinterpretováním zapříčiňuje ztrátu své vlastní identity. Společenské role již nejsou tak jasně definované, sociální jinakosti se rozplývají. Není snadno vymezené postavení civilizovaného člověka, barbara, blázna, ženy... Namísto vnější determinace se v uspořádání společenského života uplatňuje proces personalizace.

Výhoda člověka - narcise spočívá v jeho obtížné masové mobilizaci. Je natolik zaujat sám sebou a natolik apatický, že jen těžko podlehne svůdné myšlence jakéhokoli ideologického vůdce či náboženského fundamentalisty.

Své sociální vztahy omezuje jen na kontakty s velmi úzce profilovanými zájmovými mikroskupinami (sdružení bulimiků apod.), touží sdílet jen stejné starosti, které trápí jeho samého. Formují se tak vlastně malá společenství lidí, kteří se vzájemně podobají a vzniká tak cosi jako *kolektivní narcismus*. V souvislosti s postmoderním „mizením podstat“ bychom mohli hovořit o potřebě komunikace mezi lidmi spíše pro pocit sounáležitosti a pro vytváření sociálních vazeb než pro samotné předání informací.

„Současný narcismus vznikl za pozoruhodného nedostatku tragického nihilismu“, tvrdí Lipovetsky. Navzdory např. ekologickému katastrofismu člověk zůstává apatickým. Jeho povrchní citlivost smíšenou s hlubokou lhostejností ke světu Lipovetsky vysvětluje „nadprahovou“ informovaností a obrovskou rychlostí a proměnlivostí různorodých sdělení, jimiž je člověk (redukován na „televizního diváka“ - je současně vzrušený i lhostejný) zahlcen, což emoční prožívání nutně nemůže absorbovat.

Bude zajisté velmi zajímavé sledovat, zdali se diagnóza Gillese Lipovetského naplní i v našem středoevropském prostoru. Nepochybně jisté tendence se dají vyzorovat již nyní.

Jiří Hrabal

ÓDA NA VOJTU

„Sebemenší služba pro Vás je pro mne vyznamenáním,“ prohodil Vojta Bořuta vzdyc-ky, když ho spřátelená i docela cizí žena požá-aly o laskavost jakousi. Říkával to v letech sedmdesátých, ale jistě i dřív, kdy mi byl osob-ně neznámou sympatickou postavou z příbě-ů, u vína vyprávěných přáteli ze Vsetína a okolí. Od Bečvy k Vltavě migrovali s několi-kaměsíčním předstihem. Osobitý šarm neztra-til ani po převratovém listopadu – to už aspoň jednou v roce přijížděl ze skutečného africké-ho exilu. Vždy ale nejdřív krátce na Moravu a až následně zpět do hlavního města. Ani při špatné náladě nemyslel onu poklonu ženám ironicky, a naopak, v dobré pohodě, skutečné či předstírané, nezněla ani trochu podlézavě – byl galantní v duši i výrazu. Tato, tenkrát sko-ro výstřednost, pramenila z přirozené slušnosti, stejně jako jeho ohleduplnost a nenucená ele-gance. V době, kdy součástí mého životního stylu bylo ještě ustrojení odpovídající spíše šedesátým létům: džínsy, vytaháný svetr a botky toulavky, Vojta denně přes vlhké pro-stěradlo obnovoval puky, aby byly ostré jako břitvy. Naleštěné černé polobotky patřily k němu jaksí samozřejmě. Psal se rok 1970 a ze Vsetína do Prahy čerstvě přistěhovaný milovník Weissova Spáče ve zvěrokruhu (s hlavním hrdinou Václavem Rebedou se tak-řka ztotožnil), Salingerových povídek a Faulk-nerových Divokých palem, dbal úzkostlivě o svůj zevnějšek.

Bořuta v Praze bydlel-nebydlel. Přespával v přízemní nudlovité místnůstce v blízkosti Kar-lova náměstí, v níž jedinou vymožeností sou-časné civilizace byla stodvaceti voltová elek-trína. Ranní hygienu odbýval na chodbě v liti-nové zdobné výlevce z přelomu století, umoc-ňující zvláštní poetiku domu neponičeného novodobou mánií povrchových rozvodů vše-ho druhu. I malá a velká toaleta odehrávala se na záchodě vně příbytku. Večerní očistu pro-váděl v městských vanových lázních, jejichž pravidelné návštěvy staly se časem Vojtovým rituálem, který přátelé přijímali s porozumě-ním. Nešklíbili se. V zimě si topil přenosným kancelářským zářičem hlavně proto, aby mu při otáčení stránek oblíbených autorů neomr-zaly konečky prstů. Rozečtenou knihu před spaním odkládal na dřevěnou bedýnku od již-ního ovoce překrytou vlněným plédem, dodá-

vající jí zdání důstojnosti nefalšovaného nočního stolku. Věnovala mu jej jedna z nejvěrnějších pražských přítelkyň, která umřela mladá na zhoubnou nemoc krátce po Vojtově emigraci, aniž by se smutnou zprávu v tom čase dozvěděl; pošta nám oběma vázla, mně i s méně problematickými zeměmi, než jakou byla tehdejší apartheidová Afrika. Svíčkou usazenou v secesním svícínku si nepřítápěl, večer co večer zažíhal ji kvůli atmosféře. Ve zvlášt mrazivých dnech přespával střídavě u známých.

Jednou měl být doma, a nebyl tam. Nedo-
zvonil jsem se ani druhý, třetí, ani další den. Že by neplánovaně odjel na Vsetín? Až za týden donesla se ke mně informace o jeho služebním vycestování s kolegy z barrandovských ateliérů do Anglie, odkud po krátkém pobytu odletěl na jih afrického kontinentu. Za teplem snad?, uvažoval jsem, a přesto, že mi scházel, dokonale utajený útěk z marasmu v srdci Evropy jsem mu nevyčítal. Zřejmě ucítil silnou potřebu změnit klima, lidi a ustálené zvyklosti, které ho svazovaly do čím dál sevřenějších pout, potřebu vymanit se z šedi nesnesitelně znormalizovaného života. Chirurgický řez jistě dlouho promýšlel, nepatřil mezi lidi, impulzivně reagující na vnitřní či vnější podněty, od nichž se po krátké době nenápadně distancují. Chtěl se jím osvobodit z ghetta, v kterém si – na rozdíl od nás, jeho přátel – nenašel smysluplné místo. Stále intenzivněji si uvědomoval, že souznění s povrchovou (neplést s povrchní) maskou britského gentlemana, byť bylo v dostatečné symbióze s duchovním rozpoložením, začíná svou stereotypností neproměňující se publikum nudit, věděl, že z nutnosti provozovaný spektakl nezadržitelně směřuje k derniéře a definitivnímu spuštění opony. Pro kolik diváků by se ostatně uskutečnila? Věděl, že ani nejsilnější potlesk několika věrných nepřehluší aplaus anonymního, ale naplněného hlediště. Role se mu navíc začaly viditelně prolínat. Chtěl být stárnoucím fešákem a zároveň mladým bouřlivákem, rád staromilsky mudroval a po několika skleničkách oblíbeného bílého vína se odvazoval do podoby rozpus-
tilého teenagera. „V tomhle mám jasno,“ skočil jsem v pravou chvíli Vojtovi do řeči, „infantilita neinfantilita, do smrti zůstanu rokenrolákem.“ Pokývl souhlasně hlavou plnou melodií Binga Crosbyho a Franka Sinatry a pod stolem, abych neviděl, podupával nohou do rytmu

rokenrolového kousku, deroucího se z blízkého, dnes už dávno zaniklého singlového boxu. Vnímám jsem proto jeho odjezd jako totální vzpouru proti sobě samému, jako poslední zachycení se stébla příležitosti k úniku ze spánku ve zvěrokruhu a nalezení nových skutečných přátel a kamarádů-posluchačů, pro které by byl čerstvým, dosud neokoukaným přírůstkem z Východu. A pak, to teplo, tolik vzývané teplo, jehož se mu tady nedostávalo. Skutečná, avšak v celém roce jen několika-denní poležení u vsetínského bazénu, vyměněná za blahodárny pocit nepřetržité dovolené u mořského břehu. Snad právě dlouhotrvající zimy v Česku (jak nyní programově nazýval jednu část rozpadlého Československa) byly hlavní motivací k rozchodu se zemí a jazykem, kterým tak mistrně vládl. V nemravné době ztělesňoval Vojtěch Bořuta kontinuitu s lepšími prvorepublikovými mravy. V současném parlamentu, plném nevěrohodných koktalů a výřečných oportunistů, působil by jako zjevení a každé jen trochu slušnější demokratické straně, jejímž byl by viditelnějším členem, stoupaly by preference a vážnost. Škoda, že tomu tak není a ani být nemůže, k trvalému návratu jej nepřiměla politika, nýbrž docela prosté zamilování se ve valašském kraji.

Vojta Bořuta se bezprostředně před definitivním příjezdem do Česka zabil. Jen tak, při docela obyčejné jízdě automobilem, který si nedávno před tím pořídil za část ušetřených randů. Jako by nevěděl, že i zde už lze – jsou-li peníze – koupit všechno. O smutném konci napsali mi jeho afričtí kolegové a věrní posluchači, krajaní, které jsem nikdy nespatriil a kteří i mě znali jen z vyprávění. Moji adresu opsali z Vojtova "fízl bloku". Dopis končil nechmurným Na zdraví, bohatství a štěstí, a já marně hledal uvozovky. Jež by potvrdily Vojtěchovo autorství. Vida, nesmazatelná stopa dobrého bracha, vyšlápnutá hluboko do myslí krajánků nepomýšlejících na návrat. Jestlipak si na svérázný, jen těžko splnitelný přípitek vzpomenou v létě na vsetínském koupališti (je tam ještě vůbec?) někdejší Vojtovy obdivovatelky a kumpáni všelijací? Doktoři práv, medicíny i filozofie, státní knihkupci a nevzdělaní bohémové? Opravdu, až se přiblíží léto, připijte, vážení páni a milé vsetínské dámy, "Na zdraví, bohatství a štěstí", protože sebemenší službu, jež by pro něj byla vyznamenáním, Vám už Vojta Bořuta nikdy neposkytne.

únor 1998

Jiří Tichý

M O R Y

Helena Mičkalová

Ví sa, že morú sa stane cérka, kerá se narodí se zubámi. Ty sa musá prv vytrhnúť, lebo sa jí má dať mezi zuby kolík z chebzu. Potom sa nic nestane. Ale jináč je mora na světě.

Synek s cérkú šli domů po hodovéj muzice. Fojt povolil edem do půlnoci. Tož sa brali brze domů. Naráz cérka pravila svojímu galánovi: „Počkaj na mňa chvílku.“ Čekál. Dlího sa nemóhl dočkať, tak šel za svojú galánkú k chalupě, hde prvej odešla. U podsínka nebyla. Pravil si, že sa podíve oknem, snád neco uvidí. A uviděl. Jeho galánka tam stála pod oknem. Volál na ňu: „Co je s tebu, jak budu dlúho na tebjá čekat?“ Ona nic. Přišel až k ní a sotva sa jí dotknúl, spadla na zem jak kus drvena. Přihlédnúl sa při měsíčku na ňu a domyslél si. Poznál, že za galánku měl moru. Nečekál. Utékál, ani sa neohlédnul. Už věcėj za ňu nešel, ani s ňú nechcél promluvit. A ona? Pravila mu: „Spávaj s kúskem chleba. Moc ťa o to prosím. Já za to, co dělám, nemožu.“ Opravdu si dál pod zhlavec krajíček chleba. A měl od mory pokoj.

Hdysi sa mora dostěhovala do Tísnav. V noci chodila dusit súsedy. Jedna sa jí nedala. Nachystala si k loži nůž. Jizbečka byla malá. Pravila si, že ju lahko trefí. A aj trefila. Ráno byl nožem na stěně připichnutý krpec. Jak sa gazděna divila, hdo si pro něho došel! Sused. A moc prosil, aby si móhl krpec vzít. Gazděna to rozhlásila po celėj dědině a každý od téj doby sa móhl ubránit. Mora nic nezmóhla, tak sa odstěhovala.

Děckám, co se narodá se zubámi, hdyž sa dá kolík z chebzu mezi zuby, tak chodá dusit edem stromy. Takové smrečisko, kerému neublížily větry, ani búrky, naraz začne schnúť. U Dorňákúch tak dopadla lipa. Pěkná, velká. Za týděň jí uprostřed leta opadalo listí. Gazda byl celý nešťastný. Chodíl kolevá ní, zaléval ju. Bylo mu jí líto. Zasadil ju jeho prastaříček a měl ju rád. Patřila ke gruntu. Kerúsi noc nemóhl spať. Vyšel ven a vidí cosi u lipy stáť. Vzal patyk a tichúčko sa přikradl k lipě. Při měsíčku

viděl, jak tam stojí ženská se zubámi zafatými do dřeva. Oh, dyť je to mora! Vrátil sa do chalupy pro nůž a fík po moře. Připichnul ju. Hned z ní byla kočka, hned hadisko, zas jakási stvora, Gazda nechál nůž, hde byl a šel do chalupy. Nemóhl sa dočkať rána, aby sa podívál. Na lipě byl připichnutý klíč. Až odpoledňa přišel jeden Karlovjan pro něho. Gazda mu ho dál. Věděl, že mora na stejné místo nechodí. Budú měť zas pokoj. A měli. Lipa sa dál zeleňala a róstla.

DO TANCA JAK DRAK, DO PRÁCE JAK KVAK

V Karlovicách žil pacholek. Taký nijaký. Jak sa praví: „Do tanca jak drak, do práce jak kvak.“ Nihde dlúho nevydržel. Jeho práca za moc nestála. Gazdi, hdyž vidělli, jak sa nemóže rozhýbať, brze sa ho zbavili. Edem mudrovál, co by móhl, ale nic nedělál.

Tož taký byl pacholek Pavel. Raz sa dozvěděl o bylině, kerěj sa pravilo rváč. Už její jméno napovídá, že moc nic dobrého z ní nepochodilo. Stávalo sa, že aj pomóhla. Ale málohdy.

Rváčúch roste po Karlovicách plyné baťohy. Dycky pod horú, na krajoch pasínkách. Aj hdyž je jích dost, čarovný je edem ten, kerý plave proti vodě. Teho chcél Pavel najít. Hde rváča uviděl, už ho uskubnul a vijo k potoku a hned zkúšál, hde poplave. Ale všecky plavaly dólu vodú. Hodně rokúch tak bylo. Až konečně sa mu poščestilo. Z celého náruča rváčúch si jeden plavál proti vodě. Honem ho sebrál, strčil za košulu a těšil sa, jak mu rváč pomóže byť silným.

Aby vyzkúšál jeho moc, večer ho malúckú belinku hodíl pod stúl. Gazda s gazděnú sa dali hádať, k nim sa přidali ostatní, co u stola seděli. Byla to hrúza, jak sa překřikovali a nadávali si, hřešili o dušu. Pavel si seděl vedla stola a měl z teho radost. Má pravého rváča! Co sa ostatní hádali, on vléz pod stúl, rváča strčil za košulu a šel spať. V jizbě všeci utichli a divili sa, co jích to napadlo. Nihdy sa přeci nehádali! Žili pěkně!

Bylo před hodámi a to sa chystali mladí na muzigu tancovať. Pavel s rváčem za košulú sa těšil, co bude v hospodě. Myslél si na Haničku z pod Javorníka. Ale ona ho

nechcela. Tož si usmyslel, že vsecky přebije, aby si ho všimnula.

Sotva došel do hospody, hodil kúšček rváča tanečníkom pod nohy. A už to začalo: „Co do mňa žgáreš? Já? Ty jsi do mňa vrazil!“ Slovo ke slovu a hned hodosi pleščíl. Začala rvač, jakú hospoda dlúho neviděla. Pavel vletěl mezi bijáky a jedného za druhým vyhadzováł dveřami před hospodu. Při tem zdvihнула tú belinu rváča Rozína, kerá věděla, kolik bije. Chvílu si rváča prohlédala a potem ho strčila za kordulku. Pavel to viděl, ale nechcél sa prozradit. Poručil tanec a hybaj pro Haničku. Haničce bylo divné, že on má naraz tolik sily, hdyž mu jí dycky chybovalo. Pavel sa chcél pochválit a vytáhnúl rváča z pod košule. Hanička jak to uviděla, schmatila ho, a fúk, otevřeným oknem ho vyhodila z hospody.

Pavel sa rozkohútil a hned ho šél hledat. Ale hledaj potmě! Nenašél nic. Nakonec si pravíl, že za světla si ho naozaj najde. Zaty sa Rozína v hospodě vytáčala o dušu s hde kým. Dycky o ní pravili, že má olšové nohy. Každú muzigu proseděla od začátku do konca na kraji lavy, tajak stará roba. Včilěj chasníci napředbížky sa hrnúi pro ňu. Všecí chcéli tancovat edem s ňú. Naraz nemóhli, tož zasěj do bitky. Pavel hdyž to uviděl, zakřičél: „Má rváča, seberte jí ho!“ Roby hned na ňu a rváča jí sebraly. Byl ty edem taký malý kúšček. Hospodský ho vzál a hodíl do pece. Jak hořél, tož to hučalo, róchalo, dýmilo, s hospodú húšalo a hagglovalo, až to vsecky z hospody vyhnalo. Potem byl pokoj.

Pavel ráno chcél jít hledat rváča před hospodu, hde ho vyhodila Hanička, ale nechcélo sa mu vstávat, zaty gazda měl pro něho prácu a nechcél ho pustit. Tak Pavel si pravíl, že nehoří a o tu chvílku sa nic nestane. Potom ho zajde hledat.

HELENA MIČKALOVÁ

Učitelka z Velkých Karlovic, která v roce 1996 vydala pod názvem „O čem si vyprávajú Karlovjané“ pověsti a legendy z Velkých Karlovic a nejbližšího okolí. Ukázky které uvádíme jsou z druhého dílu karlovských pověstí, které by měly vyjít ještě v letošním roce.

—dm—

R O Z H O V O R
S DONALDEM DAVIDSONEM
2.část

Rozmlouvali

Sandy Goldbergová, Edward Abrams
a Eric Hetheringtonl.

Soustředme se nyní na některé aplikace vašich názorů, hlavně těch, které pro svou argumentaci používá Rorty. V určité fázi své kariéry přijal na antireprezentativismus a podpořil jím svůj názor, že není jiná objektivita než solidarita. Souhlasíte s takovým zacházením?

Můj antireprezentativismus je odmítnutím korespondenční teorie. Myšlenka solidarity, pokud jí správně rozumím, je na něm nezávislá, protože je to názor na povahu pravdy. Pokud se vzdáte korespondenční teorie, neznamená to, že zároveň opouštíte pojem objektivní pravdy. Podle mého názoru tedy není správná představa, že po opuštění korespondenční teorie nám zbývá jen nějaká forma pragmatismu. Ale nejsem docela jistý, jaký je dnes Rortyho postoj. Nedomnívám se, že bych ho přesvědčil, aby mě přestal nazývat pragmatikem. V poslední době už Rorty netvrdí to, co kdysi - že mluvit o něčem jako o pravdivém je jen pochvalné označení, anebo že pravdivé je svobodná shoda lidí. Něco v tomto smyslu jsem považoval za jeho pragmatické pojetí pravdy. Myslím si, že dnes už to netvrdí. V článku, ve kterém mě označuje za pragmatika [„Pragmatismus, Davidson a pravda“], není teorie pravdy součástí pragmatismu. Pokud lidé chápou „pragmatismus“ tímto způsobem, neexistuje žádný důvod, proč se tomuto názvu vyhýbat.

Na konferenci v Santa Clara [Realismus a antirealismus, únor 1992], kde jste oba vystupovali, řekl Rorty mnoho kontroverzních myšlenek. Obhajoval konec epistemologie, i když tvrdil, že pravda je naprosto užitečný pojem. Nebylo jasné, jestli popíral dřívější pragmatismus.

Můj dojem byl, že se vzdal pragmatické teorie pravdy.

Nahradil ji jinou koncepcí pravdy?

Věci, které řekl o pravdě, byly stejně jako u Deweyho většinou negativní. Chce odmítnout přesvědčení, že cílem filosofie je nalézt

pravdy, které jsou nepřístupné vědcům nebo jiným lidem, které jsou přístupné právě jen filosofům. Rorty se chce vzdát představy „vyšší pravdy“, nebo „metapravdy“. Podle mého názoru to má spíš do činění s otázkou „Které věci jsou pravdivé?“ než s otázkou „Jaké povahy je pravda?“

Nedávno jsem byl s Rortym na jiné konferenci a on řekl, že četl mé deweyovské přednášky „Struktura a obsah pravdy“ a zpočátku jimi byl zmaten, protože mu připadalo, že se snažím říct o pravdě něco seriózního (což podle něj není užitečná činnost). Ale nakonec prohlásil, že po opakovaném čtení dospěl k názoru, že je to v pořádku. Nevím, jestli to znamená, že se mnou souhlasí, nebo že je správné zabývat se těmito věcmi, pokud je výsledkem naturalistická teorie jako ta moje.

Možná tvrdil, že toto je ten typ vět, které můžeme říkat o věcech, ale že to není „pravdivější“ než cokoli jiného; že Davidson dělá věci, které nejsou špatné pro naši liberální demokratickou společnost, atd. Něco takového zřejmě tvrdí v Nahodilosti, ironii a solidaritě.

Ano. V určité fázi se Rorty pozvedne nad běžnou mluvu a řekne: „Když používáme běžnou řeč, je správné mluvit o pravdě tímto způsobem, ale když to znovu zvážíte, tak pochopíte, že to není jediný možný způsob.“ Tato formulace s sebou přináší určitou formu relativismu a také antinaturalismu. Je těžké takto mluvit, aniž byste se ptali na pozici, ze které to říkáte. Takto aspoň uvažují naturalisté. Naturalista řekne: „Neexistuje žádná taková pozice a proto tomuto způsobu mluvení nerozumíme.“ To neznamená, že je to chyba; znamená to, že takový názor není koherentní, protože musíte zároveň zastávat dva odlišné pohledy na věc.

Přesuňme se od filosofických názorů k tomu, co jste nedávno napsal o významu, který vám někteří lidé připisují. V předmluvě k Třetímu muži píšete: „Existuje něco zlověstného v mých názorech, něco, čeho jsem si nevšiml a co předpovídá zánik nejen toho typu filosofie, kterým se zabýval, ale filosofie vůbec? Proč jinak by lidé spojovali mé jméno s Heideggerem a Derridou?“ Proč si myslíte, že je vaše dílo vykládáno tak radikálně? Vidíte nějaké spojení mezi vámi a těmito mysliteli?

Vše, co vím o Derridovi, vím pouze z do-slechu. Heideggera znám trochu lépe jen proto, že jsem šest týdnů pobýval na kursu

o Heideggerovi a Davidsonovi. Z toho pět týdnů jsem se snažil zjistit, co si Heidegger myslel, aniž bych ho musel číst. Proto předesílám, abyste nebrali vážně nic z toho, co o těchto lidech řeknu, protože je prostě neznám. Ale připadá mi oprávněné říct, že s Heideggerem sdílím jakési extrémní antikarteziánské stanovisko: oba si myslíme, že si nedokážeme představit mysl ptající se sebe sama „existuje tam venku svět?“ Toho nejsme nikdy schopni, a to ani pojmově. Cílem kursu bylo zjistit, jak se dva myslitelé pocházející ze zcela odlišných světů nakonec shodli na tomto stanovisku. Je mi líto, ale tato otázka nebyla v diskusi nikdy zodpovězena. Ale není důvod, proč být překvapen, že existují úzká spojení mezi mými zájmy a zájmy různých „kontinentálních“ filosofů: všichni jsme součástí jedné tradice, která začíná v Řecku a pokračuje přes Descarta, Huma, Kanta a dál. Takže není příliš těžké vyjít z různých míst a nakonec se setkat. Nedávno jsem četl některé Gadamerovy práce a napsal jsem o něm esej pro jeden ze svazků *Knihovny žijících filosofů*. Mám tedy jakousi představu o jeho názorech a on je, samozřejmě, Heideggerův žák. Co mě k tomu inspirovalo byl fakt, že jsme oba psali disertační práce o Platónově dialogu *Filébos*. A náhodou se stalo, že byly v angličtině uveřejněny jen s ročním rozdílem. Připadá mi zábavné, že Gadamerova práce byla německy publikována dostatečně brzy, abych z ní mohl čerpat, ale do angličtiny byla přeložena až v době, kdy Garland uveřejňoval starší disertace a vydal i tu moji. Když jsem byl o rok později v Heidelbergu, tak k mému překvapení Gadamerův nástupce prof. Hans Fulda učil seminář o *Filébovi* a na hodinách četl právě Gadamerovu a moji disertaci. Je zřejmé, že máme s Gadamerem společných mnoho věcí kromě zájmu o Platóna a názoru na sociální charakter myšlení. Mnoho z jeho knih o interpretaci je blízké tomu, co říkám já.

Myslíte si, že rozdělení angloamerické a kontinentální filosofie bude pokračovat? V současnosti se totiž oběma tradicemi zabývá jen několik málo filosofů.

Domnívám se, že toto rozdělení postupně mizí. Jsou lidé, kteří jsou součástí kontinentální tradice a zároveň vědí, co se děje v Anglii a Spojených státech, snaží se to pochopit a zahrnout do svých úvah. Jedním z těchto lidí je Gadamer; také Habermas se zajímá o vývoj ve Spojených státech. Při své nedáv-

né návštěvě Frankfurtu jsem zjistil, že Habermas měl seminář o debatě mezi Michaelem Dummettem a mnou, která se týkala sociálních aspektů jazyka. Dokonce znal věci, které ještě nebyly publikovány.

Do Německa mě přivedl návrh Dietera Heinricha, abych měl kantovské přednášky v Mnichově. Obě tradice se vždy hodně ovlivňovaly například ve Skandinávii. Podobně jako dnes v Německu je ve Skandinávii spousta lidí, kteří se snaží tyto tradice spojit. Lidé se ani nesnaží zařadit se do jedné nebo druhé tradice.

Jsem přesvědčen, že analytická filosofie je spíše všeobecným pohledem nebo metodologií než pozicí. V určitém smyslu se každý filosof zabývá analytickou filosofií, záleží jen na tom, jak mnoho. [Smích.]

Jaké budou, podle vašeho názoru, nejzajímavější oblasti filosofie blízké budoucnosti? Považujete některou za obzvlášť zajímavou?

Ne. V blízké budoucnosti záleží na tom, jestli někdo napíše něco opravdu zajímavého nebo provokativního, a jestli to osloví hodně lidí. Nechápu smysl předpovídání nějakých trendů. Jen v jedné věci si můžeme být docela jistí, a tou je nárůst knih o morální filosofii. Bude jich více a budou lepší, protože celá řada velice chytrých lidí se nyní angažuje v této oblasti. Myslím si, že spojí své vědomosti třeba z filosofie vědy s etikou. Začíná to být čím dál zajímavější, etika byla totiž nějakou dobu opravdu nudná. Bylo pro mě velice obtížné ji vůbec číst.

Domníváte se naopak, že některé oblasti budou ztrácet na významu?

Asi staromódní empirismus, přinejmenším v podobě, která měla být odpovědí skeptikům. Rorty tuto myšlenku vyjádřil, když ohlásil konec analytické filosofie. Tím myslel, že končí určité pokusy odpovědět globálnímu skepticizmu.

(Rozhovor převzat z *Conference 4.2* (podzim 1993), redakčně zkráceno. *Conference. A Journal of Philosophy and Theory* je internetový občasník, do kterého píší především postgraduální studenti z Univerzity města New York, Kolumbijské univerzity, Fordhamské univerzity, Nové školy pro sociální výzkum a Newyorské univerzity. Vychází na webové adrese <http://www.columbia.edu/cu/conference>.)

Vybral a přeložil *Filip Tvrđý*

